

Алекса Ћирић (1992)

1. разред

Графичка школа

Београд

Забава и информисање у прошлости

Телевизија у Београду до Другог светског рата

Прва телевизијска пројекција на Београдском сајму

септембра 1938. године

Београд, 2008.

Садржај

Оснивање Сајма у Београду	3
Развој телевизије	5
Телевизијска пројекција на Београдском сајму септембра 1938. године	7
Закључак.....	12
Литература и извори	13

Апстракт: Рад је посвећен истраживању прве телевизијске пројекције у Београду и међусобних веза политичког, привредног и техничког развоја југословенског друштва, у првој половини XX века, који су ту пројекцију омогућиле. Привредни потенцијали београдске политичке и пословне елите, са поносом су представљени на новом сајамском простору, на левој обали Саве. Део те промоције је била и спектакуларна јавна презентација телевизијског програма коју је холандска фирма Philips, преко свог београдског представништва, приредила на Другом јесењем сајму од 10. септембра 1938. године. Нова медијска технологија је изазвала велики интерес савременика. Ипак, те 1938. године, у времену које је слутило избијање новог великог европског и светског рата, била је у питању тек демонстрација јавне забаве.

Оснивање Сајма у Београду

Потреба за оснивањем централног сајамског простора у Београду препозната је од стране београдских привредника још пре Првог светског рата, али је реализација ове идеје дошла на ред тек по окончању светског сукоба.¹ Оснивање „Друштва за приређивање сајма и изложби у Београду” догодило се у исто време када и усвајање „Генералног урбанистичког плана Београда”, 1923. године.² После разних предложених локација (Топчидерско брдо, Доњи град београдске тврђаве, Тркалиште код Цареве Ћуприје, простор око централе на Дорћолу) коначно је одлучено да се за потребе сајма искористи терен на левој обали Саве, непосредно уз први друмски мост који би требало да повеже Београд са Земуном (отворен 1934. године) и западним крајевима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Била је то одлука која је, поред изградње првог београдског аеродрома (1927. године) на Бежанији, урбанистичким, саобраћајним и грађевинским пројектима на приближавању Земуна, водила оснивању Новог Београда, како је то у

¹ Докић, Т.С, *Алманах Београд – престоница Југославије – Београдски сајам*, Београд 1939, књига није пагинирана.

² Вукотић-Лазар, Марта, „Старо београдско сајмиште – оснивање и изградња”, у: *Годишњак града Београда*, LI, 2004, стр 148–149.

На овом месту је потребно напоменути једну термилошку непрецизност и нетачно представљање простора првог београдског сајма као **Старог сајмишта**. У тренутку оснивања службени назив ове установе је **Београдски сајам**, а у дневној штампи се простор на коме се сајамске приредбе одвијају назива **Сајмиште**. Нацистички концентрациони логор током Другог светског рата се, такође назива **Логор Сајмиште**. Изградњом новог сајамског комплекса на десној страни Саве, отвара се 1957. године нови **Београдски сајам**, али се за нови простор никада није употребио назив Сајмиште. Према томе, Сајам из 1937-1940. године, никада није било, нити може данас да буде: Старо Сајмиште. Ова термилошка збрка се као рефрен понавља у свакодневној комуникацији, штампи и публицистици, али и у радовима који претендују на озбиљан научни приступ (Драгићевић Шешић Милена, *Приватни живот у време телевизије*).

плану и наглашено. Привредна криза која је потресла светску, па и југословенску економију, успорила је, међутим, реализацију ових планова.

Краљевина Југославија и Београд као њен престони град постепено, око 1935. године превазилазе последице велике економске кризе. Привреда је у успону, амбиције пословних људи су све веће, па су се обновили и планови за оснивање београдског Сајма. На иницијативу београдских привредних комора (Индустријске, Трговинске и Занатске), затим Главног савеза српских земљорадничких задруга и многих привредника, децембра 1935. године „Друштво за приређивање сајмова и изложби“ започиње изградњу Београдског сајма. Београдска општина је том приликом Друштву бесплатно, на педесет година, уступила 36,33 хектара земљишта, као свој допринос реализацији ове идеје.³ Изградња се финансира зајмом од Општинске штедионице (шест милиона динара), прилозима београдских банака, задужбина, донацијама београдских привредних комора и добротворним прилозима грађана.

Планове за изградњу Београдског сајма израдили су архитекте Рајко Татић, Миливој Тричкових и Ђорђе Лукић. Године 1938, ова тројица архитеката одликована су Орденом југословенске круне за израду генералне диспозиције београдског сајма и пројеката појединачних павиљона.⁴

Шестог јуна 1937. године, у десет часова, свечано је постављен и освешћен камен темељац највећег павиљона Београдског сајма. По завршеном богослужењу један од свештеника је прочитао повељу исписану на пергаменту у којој се каже да се београдски сајам подиже 1937. године за време намесништва Кнеза Павла Карађорђевића и Поглавара српске православне цркве Њ. Св. Патријарха Варнаве, на месту које је општина града Београда поклонила Друштву за приређивање сајмова и изложби у Београду.

Посебан допринос довршењу Сајма дали су и председник владе Краљевине Југославије др Милан Стојадиновић и председник београдске Општине Влада Илић који је будно пратио рад Друштва и финансијаки подржавао буџет финансијским дотацијама које су само за 1938/39. годину износиле 500 000 динара.⁵ Своја очекивања од ове интервенције Влада Илић је видео „...у посредништву између Европе и читавог Балкана...(при чему) Београдски сајам мора да буде огледало наше привредне снаге.“⁶

³ Милосављевић, Владимир, *Београдски сајам 1937–1957–1987*, Београдски сајам, Београд, стр.4.

⁴ Вукотић-Лазар, Марта, „Старо београдско сајмиште – оснивање и изградња“, стр 145.

⁵ Библиотека града Београда, Б -II- 1455, *Извештај друштва за приређивање сајма и изложби у Београду*, Београд 1939, стр. 13.

⁶ Влада Илић, Влада, „Задаци Београдског сајма“, *Политика*, 10. септембар. 1938, стр. 19.

Први београдски сајам свечано је отворен 11. септембра 1937. године. Најважније манифестације и приредбе Београдског сајма одржане у 1938. години су Велика међународна Радио изложба (23. јануар – 1. фебруар), Први међународни сајам аутомобила у Београду (5–15. марта); Велики југословенски музички фестивал филхармонија Београда, Загреба и Љубљане (10–11. април), Велики пролећни међународни сајам узорака у Београду (од 30. априла до 9. маја), Прва међународна ваздухопловна изложба (од 28. маја до 13. јуна), Велики јесењи сајам узорака (од 10. до 19. септембра). Очигледно је инсистирање на савременим технологијама, индустријском развоју и дефинисању реалних потенцијала југословенске и београдске привреде у конкуренцији са светским привредним силама. Отварајући јесењи сајам министар трговине и индустрије Никола Кабалин је истакао „...да је Београдски сајам мерило нашег рада, ...тачно мерило наших минулих реализовања и наших будућих могућности...То подстиче иностране произвођаче да се све живље интересују за ову нашу привредну манифестацију.”⁷

Сајам је био значајан за економски и технолошки напредак пре свега привреде, али и свих осталих делатности. Приход добијен од зараде са сајма био је значајан за град Београд и његове грађане. Извештај Надзорног одбора „Друштва приређивање сајма и изложби“ у Београду за 1938. годину констатује чист приход од 3 590 915,18 динара.⁸

Развој телевизије

Телевизија, технологија и медиј XX века, започиње своје постојање још крајем XIX века. Појам „телевизија” први пут је 1891. године у науку увео немачки физичар Едуард Лизеганг, у својој књизи „Допринос решењу електричне телевизије”.⁹ Многи научници су се спорили око најбољег начина за реализацију телевизијског програма. У јануару 1884. године Немац пољског порекла Паул Нипков патентирао је свој систем анализирања оптичке слике. Такозвани „Нипковљев точак” представља основу за даље развијање телевизијске технологије. У Берлину је 1935. године формирана прва телевизијска служба, у новембру 1935. године почело је емитовање експерименталног

⁷ „Свечано је отворен Београдски јесењи сајам“, *Политика*, 11. септембар. 1938, стр. 9.

⁸ Библиотека града Београда, Б -II- 1455, *Извештај друштва за приређивање сајма и изложби у Београду*, 1938 стр.18–21.

⁹ Дејановић, Велимир, *Време без слика*, РТС-ТВБ Редакција за историографију, Београд, 2003, стр 21.

телевизијског програма из Париза. У новембру 1936. године почео је са радом Би-Би-Си. Интересовање јавности се знатно повећало од 1937. до 1939. године, када је продаја телевизијских пријемника у Лондону повећана са 2000 на 20000. Прва јавна телевизијска станица на свету основана је у Њујорку 1939. године. Овакав напредак у технологији телевизијске продукције нагло је заустављен у Европи за време Другог светског рата.¹⁰

Српска јавност је крајем XIX века у неколико наврата обавештавана о техничким решењима која наговештавају директан пренос слике на даљину помоћу апарата који следе проналаску телефона (лист „Ратник”, маја 1880. године назива овај уређај будућности: „амерички телефот”, а ово име преузима и „Просветни гласник” исте године) Васа Пелагић 1892. године помиње „уређај за пренос догађаја до наше собе – кинетограф”, а радови и интервијуи Николе Тесле, који је од 1894. до 1897. године радио на преносу слике бежичним путем, били су познати српској стручној јавности.¹¹

Реч „телевизија“ се први пут у Србији помиње 27. јануара 1911. године у листу „Политика“. У чланку под насловом „Телевизија” описан је уређај помоћу кога „...ћемо ускоро на телефонском апарату моћи да видимо лице, са којим разговарамо...на сто километара...и то без жице...”.¹² После техничког описа, при чему посебно наглашава бежични пренос слике и звука, аутор разматра више начина примене новог проналаска, од непосредне комуникације до директног преноса разних догађаја.

После Првог светског рата југословенска јавност са повећаним интересом прати савремена технолошка, пре свега радијска достигнућа. Бројни стручни чланци, предавања, оснивања предузећа и законске одредбе, прате актуелна светска дешавања. Београд није могао у свему да следи савремена научна и производна достигнућа, али је био добро обавештен и заинтересован за напредак науке. На четвртој Радио изложби у Београду, одржаној од 4. до 13. октобра 1936. године, у павиљону „Цвијета Зузорић” на Калемегдану, био је изложен први пут код нас један модел телевизијског апарата. Чланови Радио клуба из Београда су конструисали уређај назван „Давалац и прималац слике са Нипковом тачком од грамофонске плоче и са гли-лампом”. Та направа није била оригинална конструкција, али је била значајна јер је тада први пут наговештен

¹⁰ Ђукић, Андрија, *Телевизија*, Београд 2007, стр. 12–15.

¹¹ Дејановић, Велимир, *Време без слика*, стр 86–88.

¹² „Телевизија“, *Политика*, 27.јануар.1911, стр. 1.

практични рад на пољу телевизије.¹³ Часопис „Радио Београд”, у броју од 17. маја 1936. године, на насловној страни објављује велики чланак посвећен телевизији у 1936.¹⁴, а „Југословенски радио часопис Тесла”, штампан у Новом Саду, континуирано је током 1936–1939. објављивао чланке о телевизијској технологији.¹⁵

Телевизијска пројекција на Београдском сајму септембра 1938. године

Отварање Београдског сајма 1937. године ствара нове могућности у представљању и демонстрацији радио и телевизијске технике на југословенском тржишту. У томе изузетан значај имају трговинска представништва, сервис и продавнице резервних делова великих фирми електронске индустрије у Београду. Представништва „Филипс”, „Телефункена”, „Сименса” освајају београдско тржиште рекламирајући своје производе и вршећи демонстрације њихових могућности. Посебна Радио изложба на Првом међународном београдском сајму, септембра 1937. године, привукла је велику пажњу, како излагача, тако и посетилаца сајма. Посебно је важан био наступ представништва холандске компаније „Филипс” која је своје узорке изложила чак у две хале сајма. На првом спрату централног павиљона по први пут је представљен серијски „телепријемник”, али у том тренутку још није било услова и за реализацију првог телевизијског програма.¹⁶

Већа очекивања стручне јавности била су везана за наредну сајамску приредбу, Пету међународну радио изложбу, одржану од 23. јануара до 1. фебруара 1938. године. Најаве реализације првог телевизијског програма озбиљно је схваћена од стране организатора, али су у међувремену искрсле непремостиве тешкоће. Филипсова телевизијска станица, као предвиђени демонстратор, налазила се током зиме у Берлину, и за њено транспортовање до Београда било би потребно ангажовати два посебна железничка вагона. Организатори изложбе су били свесни проблема, али су се до последњег тренутка надали да ће се наћи неко решење.¹⁷ Уместо тога, компанија „Филипс” је у сопственом павиљону, поред осталог, изложила велику телевизијску вакумску катодну цев. Њен пречник од скоро пола метра изазвао је посебну пажњу и

¹³ „ТВ апарат из 1936. године“, *Политика*, 25. јул 1986.

¹⁴ „Телевизија у 1936.“, *Радио Београд*, 17. мај 1936, број 20, стр. 1.

¹⁵ Дејановић, Велимир, *Време без слика*, стр 92–94.

¹⁶ Исто, стр 95.

¹⁷ „Изгледа де се Београд ни ове године неће моћи да диви телевизији“, *Радио Београд*, 9. јануар 1938, стр. 1.

дивљење радијских стручњака.¹⁸ Ово је, истовремено била и промоција још једног дела изградње „Филипсовог” павиљона који се етапно завршавао током 1937. и 1938. године.¹⁹ Била је то једина електронска компанија која је на Београдском сајму градила сопствени изложбени простор у намери да на најшири могући начин представи производе намењене београдском тржишту.²⁰

Коначно, у јесен 1938. године дошло је време да се први телевизијски програм реализује у главном граду Краљевине Југославије. У најавама Другог јесењег сајма посебан нагласак је стављен на атрактивност програма који се реализује у сарадњи са компанијом „Филипс” и уз финансијску подршку Управе београдског сајма. Позивајући посетиоце да обрате пажњу на телевизијски програм, наглашава се да је до практичне примене овог изума још далеко јер је редован програм веома скуп, а скоро пророчки се поставља питање када ће београђани имати следећи пут прилику да виде телевизијски пренос.²¹ Пред само отварање Сајма организатор је приредио демонстрацију телевизијског програма за новинаре о чему је „Политика” опширно писала у броју од 10. септембра.²² И током самог отварања изложбе, поред промоције новог Турског павиљона и изложбе слатководног рибарства, највећа пажња званица је усмерена ка „Филипс” овом павиљону и телевизијском програму у њему.²³

Телевизијски студио у коме су извођачи, камермани и студијско особље реализовали програм подигнут је поред „Филипсовог” павиљона, а испред студија су паркиране две приколице-вагона у којима је смештена комплетна опрема, апарати и уређаји потребни за пренос слике и звука (у савременијој телевизијској терминологији оваква возила се називају-магнетоскоп). Саме преносе посетиоци су пратили у „Филипсовом” и „Спасићевом” павиљону преко четири постављена екрана.²⁴

Технички део поступка снимања програма одвигавао се у студију где је акустични део процеса сниман микрофонима, а оптички је сниман камером. У питању су за то време савремене камере са катодним Брауновим цевима – „иконоскопима”,

¹⁸ „Око изложбе и кроз изложбу“, *Радио Београд*, 30. јануар 1938, стр. 3.

¹⁹ Историјски архив Београда, фонд Београдског сајма, кутија 2, несређена грађа

²⁰ „Филипс” југословенско трговачко а.д, имало је седиште у згради Београдске берзе на углу Узун Миркове улице (бр. 2) и Краљевог трга. Данас се на том месту на Студентском тргу налази Етнографски музеј. *Телефонски именик за Београд и Панчево*, 1939.

²¹ Библиотека града Београда, Б -II- 1455, *Извештај друштва за приређивање сајма и изложби у Београду*, стр. 13.

²² „На Сајмишту је јуче извршена успешна проба стелевизијом“, *Политика*, 10. септембар 1938, стр. 7.

²³ „Свечано је отворен Београдски јесењи сајам“, *Политика*, 11. септембар 1938, стр. 9–10.

²⁴ „Телевизија на Београдском сајму-технички део“, *Радио Београд*, 18–25. септембар 1938, стр 7–8. Библиотека града Београда, Б -II- 1455, *Извештај друштва за приређивање сајма и изложби у Београду*, стр. 3.

који у секунди, преко лика на мозаик плочи од 205 линија начини 25 слика у секунди. Ова технологија је заменила стари „Нипков котур” са фотоћелијама и омогућила је пројекција јаснијих, оштријих и контрастнијих слика. Камере у студију су кабловима повезане са колима са контролним уређајима и преко њих са колима са отпремницима, од којих један служи за пренос слике, а дуги звука. Оба отпремника су ултракраткоталасна, јачине 50W.²⁵ У овоме лежи и један од проблема тадашње телевизије. Могућност коришћења само ултракраткоталасних греквенци и природна закривљеност Земље ограничавају домет на свега 50 километара, а развијени системи релејних преноса слике још нису били у широј употреби, пре свега због високе цене уређаја и компликоване изградње. Због тога је и изведен закључак да ће се „...на домаће телевизијске станице морати вероватно још мало сачекати.”²⁶ Из разних разлога то „мало” се продужило на читавих 18 година, јер је први следећи телевизијски програм у Београду реализован и пројектован јула 1956. године у згради Техничке високе школе, у оквиру прославе стогодишњице рођења Николе Тесле. Тада је коришћена нова „Сименсова” опрема, са предајником снаге 100W и антеном на крову зграде. Ову опрему је за ту прилику од произвођача изнајмило предузеће „Југоелектро”.²⁷

Техничко вођство телевизијског програма преузела је на себе екипа холандских стручњака која је у Београд допутовала заједно са опремом. На челу тима налазио се инжењер који је руководио целокупном инсталацијом и реализацијом, док је у сећању учесника остао, високи, доброћудни и ћутљиви Холанђанин, техничар који је у студију снимао емисије које су се свакодневно, од 10 до 12 часова и од 16 до 19 часова емитовале на Београдском сајму. Дневно је било 5 пројекција, а помоћ у реализацији програма је пружао и београдски радио техничар Младен Перван, који је под уговором са „Филипсом” обављао послове камермана од 1. до 20. септембра 1938. године. Може се рећи да је Перван тако постао и први професионални српски телевизијски сниматељ.²⁸

Реализација програма изазвала је велико интересовање београдске јавности и свих посетилаца Сајма. На пројекту телевизијских драмских прилога и скечева ангажовани су глумци Народног позоришта и драмске групе Радио Београда: Марица Поповић, Јован Геџ, Жанка Стокић, Блаженка Каталинић, Виктор Старчић, Жарко Цвејић, Мића Васић, Неда Александровић и други. У програму су учествовали и

²⁵ Исто, 8–9.

²⁶ Исто, 8–9.

²⁷ Ђукић, Андрија, *Телевизија*, 31–32.

²⁸ Дејановић, Велимир, *Време без слика*, 101–102.

београдски новинари и популарни интерпретатори народних песама, а приказиван је и рекламни, веома професионално урађен филмски журнал. Сви програми су рађени уз добро расположење глумаца и интерпретатора и на опште задовољство организатора и посетилаца.²⁹

У својим сећањима на прву београдску телевизију глумица и ондашњи телевизијски спикер Марица Поповић казује: „...Тај први програм се радио на кратко, а то је значило да је публика имала прилику да само на десетину метара од нас, ужива у „живој” слици и да се диви чуду технике. Постојало је веома велико интересовање за наш програм међу посетиоцима сајма. Тај програм је трајао 15 минута, наравно увек за другу публику. Између тих извођења биле су паузе ради расхлађивања уређаја....Била сам почаствована што су баш мене изабрали, само ми није било баш лако. Прво, шминкање је било савим другачије него за позорницу. Лице смо мазали некаквом жутом бојом, усне љубичастом. Кад бих стала пред камеру, засијала је нека жута и јака светлост. Дуго, колико сам само пута морала тих дана да поновим десетерац *Сад ћете чути тога и тога...* Иначе, било је пуно згода и незгода. Сећам се, једанпут је баш Јован Гец имао своју тачку, кад из цеви за уређаје шикну вода, а он одскочи као опарен, а онда му Жанка Стокић добаци: Па то је радиоактивна вода као у бањи, што бежиш!...”³⁰

Публика и штампа су неке од извођача прогласили и првим телевизијским звездама, а број посетилаца је премашио цифру од 200 000 људи. И у условима непосредне ратне опасности и светске психозе створене кризом немачко-чехословачких односа због Судета, интерес за посету Сајму није опадао. Екскурзије из унутрашњости, ђачке, туристичке, привредне групе посетилаца стизале су железницом, реком и аутобусима у главни град и враћали се својим кућама под утиском да су присуствовали нечем новом, необичном, некој чаролији која ће их чекати у годинама које долазе. Од укупног прихода Другог јесењег сајма 1938. године, који је износио 1 308 576 динара, само улазнице продате за „приказе телевизије” износе 118 752 динара.³¹

Интересовање претплатника часописа „Радио Београд” за могућност набавке телевизијских пријемника натерало је редакцију часописа да упозори своје читаоце на стрпљење. Најмање два разлога су упозоравала на опрез: пре свега и поред могућности набавке пријемног апарата, преко њега не би могао да се прати ни један програм, јер у

²⁹ *Политика*, 10. септембар 1938, стр. 7, Дејановић, Велимир, *Време без слика*, стр. 100.

³⁰ Ђукић, Андрија, *Телевизија*, стр. 29.

³¹ Поповић, др Стеван, „II Београдски јесењи међународни сајам узорака“, *Београдске општинске новине*, бр. 9, год LVII, септембар 1938, стр. 595.

том тренутку нису постојали никакви конкретни планови за оснивање сталне београдске телевизијске станице; и са друге стране висока цена тих апарата, која износи 25 000–30 000 динара, приближава се просечној годишњој заради у то време у Београду.³²

Јавност је била пријатно изненађена овако успелом изложбом и утисцима многобројних посетилаца који су присуствовали првој пројекцији. Сви који су били бар мало упознати са политичким стањем у земљи, али и у целој Европи схватили су да телевизија представља изузетак у дотадашњој историји напретка технологије у свету. Многи су је упоређивали са открићем телеграфа. Ову пројекцију на Београдском сајмишту пропратала је и штампа, речима хвале и дивљења. У свим новинским чланцима видљиво је разумевање јавности за значај телевизије. Као и сва велика открића на пољу науке и технике и ово је имало одређени број присталица, али је било и оних који су се најоштрије противили телевизији. Било је и много исмевања телевизије и покушаја да се она неозбиљно схвати. Само дан након свечаног отварања сајма и прве много пута најављиване пројекције телевизије у „Политици“ је изашао хумористички чланак о првој „жртви“ телевизије. Наиме кроз шаљиву слику нарави публике која је навалила да види телевизију и, као по обичају некритички се одушевљава и прихвата сваку новотарију, новинар, можда и несвесно упозорава, на могућности (било оне добре или лоше) телевизије као најмодернијег начина обавештавања и информисања. Скица наших нарави је овде комбинована са савременим тенденцијама, а оваква хумореска ће, скоро до данас остати обележје српске штампе.³³

Један други, по свему озбиљнији чланак, скреће пажњу на континуитет брзог освајања и праћења техничких достигнућа светске науке, пре свега у области електронике. Са поносом се подвлачи нит која повезује увођење телеграфа у Србији, 18. марта 1855, првог телефона, 14. марта 1883. године, бежичне радио комуникације почетком XX века и промоцију телевизије на Сајму 1938. године.³⁴

³² „Телевизија на Београдском сајму – технички део“, *Радио Београд*, 18–25. септембар, стр. 8.

³³ „Прва жртва телевизије“, *Политика*, 11. септембар 1938, стр. 12.

³⁴ „Од морзеовог телеграфа у Србији до прве јавне приредбе телевизије...“, *Политика*, 18. септембар 1938, стр. 16.

Закључак

Београдска политичка, привредна и техничка елита се представила у најбољем светлу на новоотвореном Сајму – емитовањем телевизијске пројекције. Цео догађај показује праћење техничких достигнућа светске науке, пре свега у области електронике.

Оснивање сајма 11. септембра 1937. године, сведочило је о превазиђеној економској кризи и јачању земље. Телевизијска пројекција која је уследила у јесен 1938. године на Другом јесењем сајму је потврдила друштвени напредак. Телевизијске преносе посетиоци су пратили у „Филипсовом” и „Спасићевом” павиљону преко четири постављена екрана. Техничко вођство телевизијског програма преузела је на себе екипа холандских стручњака која је у Београд допутовала заједно са опремом. Реализација програма изазвала је велико интересовање београдске јавности и свих посетилаца Сајма. Према подацима број посетилаца је премашио цифру од 200 000 људи. Београд је полако ступао на техничку сцену света.

Литература и извори

ЛИТЕРАТУРА:

Историја Београда, 3, САНУ, Просвета, Београд, 1974.

Ђукић, Андрија, *Телевизија*, ауторско издање, Београд, 2007.

Дејановић, Велимир, *Време без слика*, РТС-ТВБ Редакција за историографију, Београд, 2003.

Милосављевић, Владимир, *Београдски сајам 1937-1957-1987*, Београдски сајам, Београд 1987.

Драгићевић Шеших, Милена, *Приватни живот у време телевизије, Приватни живот код Срба у Двадесетом веку*, (приредио Милан Ристовић), Слио, Београд 2007.

Вукотић-Лазар, Марта, „Старо београдско сајмиште – оснивање и изградња“, у: *Годишњак града Београда*, LI, 2004.

Поповић, др Стеван, „II Београдски јесењи међународни сајам узорака“, *Београдске општинске новине*,....., 1938

ИЗВОРИ:

Библиотека града Београда, Б -II- 1455, *Извештај друштва за приређивање сајма и изложби у Београду*, Београд, 1939.

Музеј града Београда, И 2/1-5004, *Јесењи међународни сајам узорака у Београду, 10-19 септембар*, Београд, 1938.

Несређена грађа

Историјски архив Београда
фонд Београдског сајма

Политика 1911-1956.

Радио Београд 1936-1938.

Телефонски именик за Београд и Панчево, 1939.

Докић, Т.С, *Алманах Београд – престоница Југославије*, Београд 1939.